

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)
της 9ης Νοεμβρίου 2010*

Στην υπόθεση C-137/08,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Budapesti II. és III. kerületi bíróság (Ουγγαρία) με απόφαση της 27ης Μαρτίου 2008, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 7 Απριλίου 2008, στο πλαίσιο της δίκης

VB Pénzügyi Lízing Zrt.

κατά

Ferenc Schneider,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Β. Σκουρή, Πρόεδρο, A. Tizzano, J.N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts και J.-C. Bonichot, προέδρους τμήματος, R. Silva de Lapuerta (εισηγήτρια), M. Plešič, J. Malenovský, U. Lohmus, E. Levits, A. Ó Caoimh, L. Bay Larsen και P. Lindh, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ουγγρική.

γενική εισαγγελέας: V. Trstenjak
γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- η Ουγγρική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις J. Fazekas, R. Somssich και K. Borvölgyi, καθώς και από τον M. Fehér,
- η Ιρλανδία, εκπροσωπούμενη από τον D. J. O'Hagan, επικουρούμενο από τον A.M. Collins, S C,
- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J. López-Medel Báscones,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τη C.M. Wissels,
- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τους S. Ossowski και L. Seeboruth, καθώς και από τον T. de la Mare, barrister,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους B.D. Simon και W. Wils,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 6ης Ιουλίου 2010,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- ¹ Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ L 95, σ. 29, στο εξής: οδηγία).
- ² Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της VB Pénzügyi Lízing Zrt. (στο εξής: VB Pénzügyi Lízing) και του F. Schneider σχετικά με αίτηση εκδόσεως διαταγής πληρωμής.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει ως εξής:

«Στις περιπτώσεις που αναφέρονται στο άρθρο 267 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η απόφαση του εθνικού δικαστηρίου που αναστέλλει τη διαδικασία και παραπέμπει στο Δικαστήριο, κοινοποιείται προς αυτό επιμελεία του εθνικού δικαστηρίου. Η απόφαση αυτή κοινοποιείται, εν συνεχεία, επιμελεία του γραμματέως του Δικαστηρίου, στους ενδιαφερομένους διαδίκους, στα κράτη μέλη και στην Επιτροπή, καθώς και στο θεσμικό ή λοιπό όργανο ή τον οργανισμό της Ένωσης που έχει εκδώσει την πράξη το κύρος ή η ερμηνεία της οποίας αμφισβητείται.

Εντός προθεσμίας δύο μηνών από την τελευταία αυτή κοινοποίηση, οι διάδικοι, τα κράτη μέλη, η Επιτροπή και, ενδεχομένως, το θεσμικό ή λοιπό όργανο ή ο οργανισμός της Ένωσης που έχει εκδώσει την πράξη το κύρος ή η ερμηνεία της οποίας αμφισβητείται έχουν το δικαίωμα να καταθέτουν στο Δικαστήριο υπομνήματα ή έγγραφες παρατηρήσεις.

[...]».

- 4 Κατά το άρθρο της 1, παράγραφος 1, η οδηγία αυτή έχει σκοπό «την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών, οι οποίες αφορούν τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ ενός επαγγελματία και ενός καταναλωτή».

- 5 Το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Ρήτρα σύμβασης που δεν αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, θεωρείται καταχρηστική όταν παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση.

2. Θεωρείται πάντοτε ότι η ρήτρα δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, όταν έχει συνταχθεί εκ των προτέρων και όταν ο καταναλωτής, εκ των πραγμάτων, δε μπόρεσε να επηρεάσει το περιεχόμενό της, ιδίως στα πλαίσια μιας σύμβασης προσχωρήσεως.

[...]»

- 6 Το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας παραπέμπει στο παράρτημα αυτής που περιέχει «ενδεικτικό και μη εξαντλητικό κατάλογο ρητρών που είναι δυνατόν να κηρυχθούν καταχρηστικές». Το σημείο 1 του παραρτήματος αυτού αφορά τις «Ρήτρες που έχουν σκοπό ή αποτέλεσμα:

[...]

π) να καταργούν ή να παρεμποδίζουν την προσφυγή ενώπιον δικαστηρίου ή την άσκηση ενδίκων μέσων από τον καταναλωτή [...]».

7 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες οι καταχρηστικές ρήτρες σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, τηρουμένων των σχετικών όρων της εθνικής νομοθεσίας, δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές, ενώ η σύμβαση εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλόμενους, εάν μπορεί να υπάρξει και χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες.»

8 Το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, προς το συμφέρον των καταναλωτών, καθώς και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα, προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές.

2. Τα μέσα αυτά περιλαμβάνουν διατάξεις που δίνουν σε άτομα ή οργανισμούς που έχουν, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, ορισθεί ως έχοντες έννομο συμφέρον για την προστασία των καταναλωτών, τη δυνατότητα να προσφύγουν, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίων ή διοικητικών οργάνων, τα οποία αποφαινόμενοι για το εάν συμβατικές ρήτρες, που έχουν συνταχθεί με σκοπό τη γενικευμένη χρήση, έχουν καταχρηστικό χαρακτήρα και εφαρμόζουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα για να πάψει η χρησιμοποίηση των ρητρών αυτών.»

Το εθνικό δίκαιο

- 9 Κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης είχαν εφαρμογή ο Αστικός Κώδικας, όπως αυτός ίσχυε βάσει του νόμου αριθ. ΙΙΙ του 2006, και η κυβερνητική πράξη 18/1999 περί των ρητρών οι οποίες πρέπει να θεωρούνται ως καταχρηστικές στις συναπτόμενες με τους καταναλωτές συμβάσεις.
- 10 Κατά το άρθρο 209/A, παράγραφος 2, του Αστικού Κώδικα, καταχρηστική ρήτρα περιλαμβανόμενη σε σύμβαση συναφθείσα με καταναλωτή η οποία καταρτίζεται είτε ως γενική συμβατική ρήτρα είτε εκ των προτέρων και μονομερώς εκ μέρους του αντισυμβαλλομένου του καταναλωτή και την οποία δεν διαπραγματεύθηκαν ατομικά οι συμβαλλόμενοι είναι άκυρη.
- 11 Η κυβερνητική πράξη 18/1999 κατατάσσει τις συμβατικές ρήτρες σε δύο κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία εμπίπτουν οι συμβατικές ρήτρες των οποίων η χρήση απαγορεύεται σε συμβάσεις με καταναλωτές και οι οποίες είναι, κατά συνέπεια, αυτοδικαίως άκυρες. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τις λογιζόμενες ως καταχρηστικές ρήτρες μέχρις αποδείξεως του εναντίου, δεδομένου ότι ο συντάκτης τέτοιας ρήτρας έχει τη δυνατότητα ανατροπής του εν λόγω τεκμηρίου.
- 12 Το άρθρο 155/A, παράγραφος 2, του συγγρικού νόμου για τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας ορίζει τα εξής:

«Το δικαστήριο δύναται με διάταξη να αποφασίζει την υποβολή προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αναστέλλοντας ταυτόχρονα την ενώπιόν του διαδικασία. Το δικαστήριο διατυπώνει με τη διάταξή του το προς έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ερώτημα που υποβάλλει στο Δικαστήριο και ανακοινώνει στο τελευταίο τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς και τη λυσιτελή συγγρική νομοθεσία στο μέτρο που είναι αναγκαίο για να του παράσχει τη

δυνατότητα να απαντήσει στο υποβληθέν ερώτημα. Το δικαστήριο κοινοποιεί τη διάταξή του στο Δικαστήριο και συγχρόνως την αποστέλλει, προς πληροφόρηση, στον Υπουργό Δικαιοσύνης.»

- ¹³ Κατά το άρθρο 164, παράγραφος 1, του εν λόγω νόμου, η απόδειξη των πραγματικών περιστατικών που είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς βαρύνει, κατά γενικό κανόνα, τον διάδικο που έχει συμφέρον να θεωρηθούν τα περιστατικά αυτά αποδεδειγμένα από το δικαστήριο. Η παράγραφος 2 του ίδιου άρθρου προβλέπει ότι το δικαστήριο μπορεί να διατάξει αυτεπαγγέλτως τη διεξαγωγή αποδείξεων, όπως νόμος ορίζει.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- ¹⁴ Στις 14 Απριλίου 2006, οι διάδικοι της κύριας δίκης συνήψαν σύμβαση δανείου για τη χρηματοδότηση της αγοράς αυτοκινήτου.
- ¹⁵ Όταν ο F. Schneider έπαυσε να τηρεί τις συμβατικές του υποχρεώσεις, η VB Pénzügyi Lízing κατήγγειλε την εν λόγω σύμβαση και προσέφυγε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου ζητώντας την επιστροφή ποσού πιστώσεως που ανερχόταν στα 317 404 ουγγρικά φιορίνια (HUF) και την καταβολή ληξιπρόθεσμων τόκων επί του μη καταβληθέντος ποσού καθώς και λοιπών δαπανών.
- ¹⁶ Η VB Pénzügyi Lízing δεν υπέβαλε την αίτηση εκδόσεως διαταγής πληρωμής στο αρμόδιο δικαστήριο του τόπου διαμονής του F. Schneider αλλά επικαλέστηκε τη ρήτρα περί παρεκτάσεως αρμοδιότητας που περιλάμβανε η εν λόγω σύμβαση δανείου βάσει της οποίας ενδεχόμενη διαφορά μεταξύ των μερών θα υπαγόταν στην αρμοδιότητα του αιτούντος δικαστηρίου.

- 17 Η διαταγή πληρωμής εκδόθηκε στο πλαίσιο της αποκαλούμενης «εκούσιας» δικαιοδοσίας, η οποία δεν απαιτεί επ' ακροατηρίου διαδικασία ή ακρόαση του καθού η διαταγή. Κατά τη διαδικασία εκδόσεως της διαταγής αυτής, το αιτούν δικαστήριο δεν εξέτασε αν είναι κατά τόπον αρμόδιο, αλλά ούτε και εξέτασε τη ρήτρα περί παρεκτάσεως αρμοδιότητας που περιλαμβάνεται στη σύμβαση δανείου.
- 18 Ο F. Schneider άσκησε ανακοπή κατά της εν λόγω διαταγής πληρωμής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, χωρίς ωστόσο να διευκρινίσει τους λόγους που προβάλλει προς στήριξή της. Η άσκηση ανακοπής είχε ως έννομη συνέπεια να καταστεί η διαδικασία διαφορά αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας, επί της οποίας εφαρμόζονται οι διατάξεις του κοινού δικαίου της πολιτικής δικονομίας.
- 19 Το αιτούν δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο F. Schneider δεν είχε τη διαμονή του στην περιφέρειά του, οι κανόνες δε της πολιτικής δικονομίας ορίζουν ότι κατά τόπον αρμόδιο δικαστήριο για να επιλύσει διαφορά όπως αυτή της οποίας επιλήφθηκε το αιτούν δικαστήριο είναι εκείνο στην περιφέρεια του οποίου έχει τη διαμονή του ο εναγόμενος.
- 20 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Budapesti II. és III. kerületi bíróság αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Επιβάλλει η διασφαλιζόμενη από την οδηγία [93/13] προστασία του καταναλωτή την εκ μέρους του εθνικού δικαστηρίου αυτεπάγγελτη εκτίμηση, έστω και αν δεν έχει υποβληθεί σχετικό αίτημα –και ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για διαδικασία αμφισβητούμενης ή εκούσιας δικαιοδοσίας–, του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας που προβάλλεται ενώπιόν του, στο πλαίσιο εξετάσεως της δικής του κατά τόπον αρμοδιότητας;

- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, ποια κριτήρια μπορεί να λαμβάνει υπόψη του το εθνικό δικαστήριο κατά την εν λόγω εξέταση, ειδικότερα στην περίπτωση κατά την οποία μια συμβατική ρήτρα προβλέπει την κατά τόπον αρμοδιότητα όχι των δικαστηρίων στην περιφέρεια των οποίων ο επαγγελματίας έχει την έδρα του, αλλά δικαστηρίων άλλης περιφέρειας, ευρισκόμενων εγγύς του τόπου έδρας του εν λόγω επαγγελματία;
- 3) Αποκλείει το άρθρο 23, πρώτο εδάφιο, [του Οργανισμού του Δικαστηρίου], τη δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου το οποίο ζητεί την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως να πληροφορεί παραλλήλως και αυτεπαγγέλτως τον Υπουργό Δικαιοσύνης του δικού του κράτους μέλους σχετικά με την κίνηση μιας τέτοιας προδικαστικής διαδικασίας;»

Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

- ²¹ Με απόφαση του Προέδρου του Δικαστηρίου της 13ης Φεβρουαρίου 2009, ανεστάλη η διαδικασία στην υπόθεση αυτή εν αναμονή της αποφάσεως του Δικαστηρίου της 4ης Ιουνίου 2009, C-243/08, Pannon GSM (Συλλογή 2009, σ. I-4713).
- ²² Στις 2 Ιουλίου 2009, κατόπιν της εκδόσεως της εν λόγω αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο γνωστοποίησε στο Δικαστήριο ότι, κατά την κρίση του, παρέλκει πλέον η απάντηση στο πρώτο και στο δεύτερο από τα ερωτήματα που είχε υποβάλει με τη διάταξή του της 27ης Μαρτίου 2008. Αντιθέτως, το αιτούν δικαστήριο επισήμανε ότι εμμένει στην αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως ως προς το τρίτο ερώτημα.
- ²³ Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται σχετικά με την αποστολή του Δικαστηρίου στο πλαίσιο της διασφάλισης της ομοιόμορφης εφαρμογής, σε όλα τα κράτη μέλη, του επιπέδου προστασίας των δικαιωμάτων των καταναλωτών που

κατοχυρώνει η οδηγία. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι από τις σκέψεις 34 και 35 της προπαρατεθείσας αποφάσεως *Rannhon GSM* συνάγεται ότι τα ειδικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ένδικης διαδικασίας η οποία διεξάγεται στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή δεν μπορούν να αποτελούν στοιχείο δυνάμενο να θίξει την έννομη προστασία της οποίας πρέπει να απολαύει ο καταναλωτής δυνάμει των διατάξεων της οδηγίας. Από τις εν λόγω σκέψεις 34 και 35 προκύπτει, μεταξύ άλλων, ότι ο εθνικός δικαστής οφείλει να εξετάζει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας εφόσον διαθέτει συναφώς τα αναγκαία νομικά και πραγματικά στοιχεία.

- 24 Κατά την κρίση του αιτούντος δικαστηρίου, όμως, τα στοιχεία που παρέχει το Δικαστήριο με τις υπομνησθείσες σκέψεις της προπαρατεθείσας αποφάσεως *Rannhon GSM* δεν επιλύουν το ζήτημα αν ο εθνικός δικαστής μπορεί να εξετάζει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας μόνον εφόσον διαθέτει συναφώς τα αναγκαία νομικά και πραγματικά στοιχεία ή, αντιθέτως, αν η αυτεπάγγελτη εξέταση του καταχρηστικού χαρακτήρα συνεπάγεται επίσης ότι, στο πλαίσιο αυτής, ο εθνικός δικαστής οφείλει να διατάσσει αυτεπαγγέλτως τη διεξαγωγή αποδείξεων προς εξακρίβωση των αναγκών για την εξέταση αυτή πραγματικών και νομικών στοιχείων.
- 25 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, το *Budapesti II. és III. kerületi bíróság* αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα συμπληρωματικά προδικαστικά ερωτήματα:

- «1. Περιλαμβάνει η κατά το άρθρο [267 ΣΛΕΕ] αρμοδιότητα του Δικαστηρίου και την αρμοδιότητα ερμηνείας της έννοιας της “καταχρηστικής ρήτρας”, όπως αυτή χρησιμοποιείται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας [...], καθώς και των ρητρών που απαριθμούνται στο παράρτημα της εν λόγω οδηγίας;
2. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως: Μπορεί η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως –με την οποία ζητείται μια τέτοια ερμηνεία, προκειμένου να διασφαλιστεί ομοίμορφο επίπεδο προστασίας, σε όλα τα κράτη μέλη, των δικαιωμάτων των καταναλωτών που κατοχυρώνει η οδηγία [...]– να περιλάβει και το ζήτημα των πτυχών εκείνων που μπορεί ή οφείλει να λάβει υπόψη του ο εθνικός

δικαστής στο πλαίσιο εφαρμογής επί συγκεκριμένης ατομικής ρήτηρας των γενικών κριτηρίων που θέτει η οδηγία;

3. Σε περίπτωση κατά την οποία ο εθνικός δικαστής, μολονότι οι διάδικοι δεν διατύπωσαν σχετικό αίτημα, επισημάνει ο ίδιος τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτηρας, έχει τη δυνατότητα να διατάξει αυτεπαγγέλτως αποδείξεις προς εξακρίβωση των πραγματικών και νομικών στοιχείων που είναι αναγκαία για μια τέτοια εκτίμηση, όταν οι εθνικοί δικονομικοί κανόνες επιτρέπουν διεξαγωγή αποδείξεων μόνον εφόσον το ζητήσουν οι διάδικοι;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του τρίτου ερωτήματος που υποβλήθηκε αρχικώς

- ²⁶ Με το ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν το άρθρο 23, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου απαγορεύει διάταξη του εθνικού δικαίου που προβλέπει ότι το δικαστήριο που κινεί διαδικασία εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως ταυτόχρονα γνωστοποιεί αυτεπαγγέλτως την κίνηση της διαδικασίας αυτής στον Υπουργό Δικαιοσύνης.
- ²⁷ Συναφώς, επισημαίνεται ότι το άρθρο 23, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου, που ορίζει ότι η απόφαση του εθνικού δικαστηρίου που αναστέλλει τη διαδικασία και ζητεί την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως από το Δικαστήριο κοινοποιείται προς αυτό επιμελεία του εν λόγω εθνικού δικαστηρίου καθώς και ότι η απόφαση αυτή κοινοποιείται, εν συνεχεία, επιμελεία του Γραμματέως του Δικαστηρίου, μεταξύ

άλλων και αναλόγως της περιπτώσεως, στους ενδιαφερόμενους διαδίκους, στα κράτη μέλη και στην Επιτροπή, καθώς και στα θεσμικά ή λοιπά όργανα ή οργανισμούς της Ένωσης, δεν περιλαμβάνει κανένα στοιχείο που να αναφέρεται σε άλλο μέτρο πληροφόρησης ενδεχομένως λαμβανόμενο από το εθνικό δικαστήριο στο πλαίσιο της αποφάσεώς του να ζητήσει την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως από το Δικαστήριο.

- 28 Για να δοθεί απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα, πρέπει να τονιστεί ότι το σύστημα του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, προκειμένου να εξασφαλίσει την ενότητα της ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου στα κράτη μέλη, καθιερώνει άμεση συνεργασία μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, προβλέποντας διαδικασία στην οποία οι διάδικοι δεν αναλαμβάνουν καμία πρωτοβουλία (βλ. αποφάσεις της 10ης Ιουλίου 1997, C-261/95, *Palmisani*, Συλλογή 1997, σ. I-4025, σκέψη 31, της 12ης Φεβρουαρίου 2008, C-2/06, *Kempter*, Συλλογή 2008, σ. I-411, σκέψη 41, και της 16ης Δεκεμβρίου 2008, C-210/06, *Cartesio*, Συλλογή 2008, σ. I-9641, σκέψη 90).
- 29 Πράγματι, η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως βασίζεται σε ένα διάλογο μεταξύ δικαστών του οποίου η έναρξη εξαρτάται αποκλειστικώς από την κρίση του εθνικού δικαστηρίου ως προς τη λυσιτέλεια και την αναγκαιότητα της εν λόγω αιτήσεως (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις *Kempter*, σκέψη 42, και *Cartesio*, σκέψη 91).
- 30 Λαμβανομένων υπόψη των αρχών αυτών, στις οποίες θεμελιώνεται η διαδικασία εκδόσεως προδικαστικών αποφάσεων, και υπό το πρίσμα του υποβληθέντος ερωτήματος, πρέπει να καθοριστεί αν η υποχρέωση πληροφόρησης περί της οποίας πρόκειται μπορεί να επηρεάζει τις δυνατότητες που παρέχονται στα εθνικά δικαστήρια δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.
- 31 Συναφώς, ουδόλως προκύπτει ότι υποχρέωση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη μπορεί να θεωρηθεί ότι συνεπάγεται επέμβαση στον μηχανισμό του δικαστικού διαλόγου που καθιερώνει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ.

- 32 Συγκεκριμένα, η υποχρέωση που υπέχουν τα εθνικά δικαστήρια του οικείου κράτους μέλους να ενημερώνουν τον Υπουργό Δικαιοσύνης σχετικά με την υποβολή αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, κατά τον χρόνο της διαβιβάσεως της σχετικής διατάξεως στο Δικαστήριο, δεν συνιστά προϋπόθεση για την προδικαστική παραπομπή. Επομένως, δεν μπορεί να επηρεάζει το δικαίωμα των δικαστηρίων αυτών να υποβάλλουν αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως ούτε να θίγει τα προνόμια που τους χορηγούνται δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.
- 33 Άλλωστε, ουδόλως προκύπτει ότι ενδεχόμενη παράβαση της υποχρεώσεως αυτής επιφέρει νομικές συνέπειες δυνάμενες να οδηγήσουν στην καταστράτηγηση της διαδικασίας του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.
- 34 Εκτός αυτού, και όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας με το σημείο 74 των προτάσεών της, από κανένα εκ των προσκομισθέντων στοιχείων δεν προκύπτει ότι, λόγω της υποχρεώσεως πληροφόρησης περί της οποίας πρόκειται, τα εθνικά δικαστήρια του οικείου κράτους μέλους θα μπορούσαν ενδεχομένως να αποτραπούν από το να υποβάλουν στο Δικαστήριο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως.
- 35 Επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι το άρθρο 23, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου δεν απαγορεύει διάταξη του εθνικού δικαίου που προβλέπει ότι το δικαστήριο που κινεί διαδικασία εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως ταυτόχρονα γνωστοποιεί, αυτεπαγγέλτως, την κίνηση της διαδικασίας αυτής στον Υπουργό Δικαιοσύνης.

Επί του πρώτου και του δεύτερου ερωτήματος που υποβλήθηκαν συμπληρωματικώς

- 36 Με τα ερωτήματα αυτά, που πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν το άρθρο 267 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου αφορά τόσο την ερμηνεία της έννοιας «καταχρηστική ρήτρα» του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας και του παραρτήματός της, όσο και τα κριτήρια

που ο εθνικός δικαστής μπορεί ή πρέπει να εφαρμόζει κατά την εξέταση συμβατικής ρήτηρας υπό το πρίσμα των διατάξεων της οδηγίας.

- ³⁷ Για να δοθεί απάντηση στα ερωτήματα αυτά, πρέπει να υπομνησθεί ότι η διαδικασία που καθιερώνει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ αποτελεί μέσο συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, στο πλαίσιο της οποίας το πρώτο παρέχει στα δεύτερα τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που τους είναι αναγκαία για την επίλυση των διαφορών των οποίων επιλαμβάνονται (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 8ης Νοεμβρίου 1990, C-231/89, Gmurzynska-Bscher, Συλλογή 1990, σ. I-4003, σκέψη 18, και της 12ης Μαρτίου 1998, C-314/96, Djabali, Συλλογή 1998, σ. I-1149, σκέψη 17).
- ³⁸ Όσον αφορά τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο εξετάσεως από απόφαση του Δικαστηρίου δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, υπενθυμίζεται ότι το Δικαστήριο έχει την αρμοδιότητα να αποφαινεται επί της ερμηνείας των πράξεων των θεσμικών και λοιπών οργάνων και των οργανισμών της Ένωσης χωρίς καμία εξαίρεση (βλ. αποφάσεις της 13ης Δεκεμβρίου 1989, C-322/88, Grimaldi, Συλλογή 1989, σ. 4407, σκέψη 8, και της 11ης Μαΐου 2006, C-11/05, Friesland Coberco Dairy Foods, Συλλογή 2006, σ. I-4285, σκέψεις 35 και 36).
- ³⁹ Κατά συνέπεια, και όσον αφορά κανονιστική ρύθμιση εμπίπτουσα στο δίκαιο της Ένωσης, τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να ζητήσουν από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει τις έννοιες που περιέχονται σε πράξη του παραγωγού δικαίου, όπως είναι η έννοια της «καταχρηστικής ρήτηρας» που προβλέπει η οδηγία και το παράρτημά της.
- ⁴⁰ Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι τα άρθρα 3, παράγραφος 1, και 4, παράγραφος 1, της οδηγίας θέτουν από κοινού τα γενικά κριτήρια βάσει των οποίων εκτιμάται ο καταχρηστικός χαρακτήρας των συμβατικών ρητρών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων της οδηγίας (βλ. απόφαση της 3ης Ιουνίου 2010, C-484/08, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, Συλλογή 2010, σ. I-4785, σκέψη 33 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 41 Επιπλέον, παρόμοιο ερώτημα υποβλήθηκε και στο πλαίσιο της αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως που οδήγησε στην έκδοση της προπαρατεθείσας αποφάσεως Pannon GSM, υπό την έννοια ότι, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η εν λόγω απόφαση, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε από το Δικαστήριο να του παράσχει ενδείξεις σχετικές με τα στοιχεία που ο εθνικός δικαστής οφείλει να λαμβάνει υπόψη προκειμένου να εκτιμήσει τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας.
- 42 Συναφώς, με τις σκέψεις 37 έως 39 της εν λόγω αποφάσεως, το Δικαστήριο επισήμανε ότι το άρθρο 3 της οδηγίας καθορίζει αορίστως τα στοιχεία που προσδίδουν καταχρηστικό χαρακτήρα σε ρήτρα η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως, ότι το παράρτημα στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας περιέχει ενδεικτικό και μη εξαντλητικό κατάλογο ρητρών που είναι δυνατόν να κηρυχθούν καταχρηστικές και ότι, κατά το άρθρο 4 της οδηγίας, ο καταχρηστικός χαρακτήρας συμβατικής ρήτρας πρέπει να εκτιμάται λαμβάνοντας υπόψη τη φύση των αγαθών ή υπηρεσιών που αποτελούν αντικείμενο της συμβάσεως και με αναφορά σε όλες τις κατά τον χρόνο της συνάψεως της συμβάσεως περιστάσεις που ανάγονται στη σύναψή της.
- 43 Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Δικαστήριο, απαντώντας στο εν λόγω ερώτημα, διευκρίνισε ότι εναπόκειται στον εθνικό δικαστή να προσδιορίσει αν συμβατική ρήτρα πληροί τα απαιτούμενα κριτήρια προκειμένου να χαρακτηριστεί ως «καταχρηστική» κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας και ότι, πράττοντας τούτο, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι ρήτρα περιλαμβάνόμενη σε σύμβαση συναπτόμενη μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία, η οποία ενσωματώθηκε χωρίς να αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως και η οποία απονέμει αποκλειστική αρμοδιότητα στο δικαστήριο στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται η έδρα του επαγγελματία, μπορεί να εκληφθεί ως καταχρηστική (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Pannon GSM, σκέψη 44).
- 44 Κατά συνέπεια, η απάντηση που πρέπει να δοθεί στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα που υποβλήθηκαν συμπληρωματικώς είναι ότι το άρθρο 267 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου αφορά τόσο την ερμηνεία της έννοιας «καταχρηστική ρήτρα» του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας και του παραρτήματός της όσο και τα κριτήρια που ο εθνικός δικαστής μπορεί ή πρέπει να εφαρμόζει κατά την εξέταση συμβατικής ρήτρας υπό το πρίσμα των διατάξεων της οδηγίας,

εξυπακουομένου ότι απόκειται στον εν λόγω δικαστή να αποφαινεται, λαμβάνοντας υπόψη τα κριτήρια αυτά, επί του συγκεκριμένου χαρακτηρισμού συμβατικής ρήτρας βάσει των περιστάσεων που προσιδιάζουν σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.

Επί του τρίτου ερωτήματος που υποβλήθηκε συμπληρωματικώς

⁴⁵ Με το ερώτημα αυτό, που είναι διατυπωμένο πολύ αόριστα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να καθοριστούν οι ευθύνες που υπέχει από τις διατάξεις της οδηγίας, όταν έχει αμφιβολίες ως προς τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας περί απονομής αποκλειστικής κατά τόπον αρμοδιότητας. Το εν λόγω δικαστήριο ερωτά, μεταξύ άλλων, αν, σε μια τέτοια περίπτωση, ο εθνικός δικαστής υποχρεούται να διατάξει αυτεπαγγέλτως τη διεξαγωγή αποδείξεων προκειμένου να εξακριβώσει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που του είναι απαραίτητα ώστε να εκτιμήσει αν υφίσταται τέτοια ρήτρα, στην περίπτωση που το εθνικό δίκαιο προβλέπει διεξαγωγή αποδείξεων μόνον εφόσον το ζητήσει ένας εκ των διαδίκων.

⁴⁶ Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, το σύστημα προστασίας που θεσπίζει η οδηγία στηρίζεται στην παραδοχή ότι ο καταναλωτής βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση σε σχέση προς τον επαγγελματία, τόσο ως προς τη δυνατότητα διαπραγματεύσεως όσο και ως προς το επίπεδο της πληροφόρησης, και ως εκ τούτου είναι υποχρεωμένος να προσχωρήσει στους όρους που έχει εκ των προτέρων καταρτίσει ο επαγγελματίας, χωρίς να μπορεί να ασκήσει επιρροή επί του περιεχομένου τους (αποφάσεις της 27ης Ιουνίου 2000, C-240/98 έως C-244/98, Océano Grupo Editorial και Salvat Editores, Συλλογή 2000, σ. I-4941, σκέψη 25, της 26ης Οκτωβρίου 2006, C-168/05, Mostaza Claro, Συλλογή 2006, σ. I-10421, σκέψη 25, και της 6ης Οκτωβρίου 2009, C-40/08, Asturcom Telecomunicaciones, Συλλογή 2009, σ. I-9579, σκέψη 29).

- 47 Το Δικαστήριο έχει επίσης κρίνει ότι, όσον αφορά τέτοιες καταστάσεις στις οποίες ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας προβλέπει ότι η καταχρηστική ρήτρα δεν δεσμεύει τον καταναλωτή. Όπως προκύπτει από τη νομολογία, πρόκειται για επιτακτικού χαρακτήρα διάταξη, η οποία τείνει να αντικαταστήσει την τυπική ισορροπία που εισάγει η σύμβαση μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων με μια ουσιαστική ισορροπία ικανή να αποκαταστήσει τη μεταξύ αυτών ισότητα (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις *Mostaza Claro*, σκέψη 36, και *Asturcom Telecomunicaciones*, σκέψη 30).
- 48 Προς εξασφάλιση της προστασίας που προβλέπει η οδηγία, το Δικαστήριο έχει τονίσει ότι η κατάσταση ανισότητας μεταξύ του καταναλωτή και του επαγγελματία μπορεί να αντισταθμιστεί μόνο με θετική παρέμβαση, μη εξαρτώμενη από τους συμβαλλομένους στη σύμβαση (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις *Océano Grupo Editorial* και *Salvat Editores*, σκέψη 27, *Mostaza Claro*, σκέψη 26, και *Asturcom Telecomunicaciones*, σκέψη 31).
- 49 Επομένως, στο πλαίσιο των καθηκόντων που υπέχει από τις διατάξεις της οδηγίας, ο εθνικός δικαστής υποχρεούται, καταρχάς, να εξακριβώνει αν συμβατική ρήτρα που αποτελεί αντικείμενο διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, ο εθνικός δικαστής οφείλει, εν ανάγκη αυτεπαγγέλτως, να εκτιμήσει την εν λόγω ρήτρα υπό το πρίσμα των απαιτήσεων προστασίας του καταναλωτή που προβλέπουν οι διατάξεις της οδηγίας αυτής.
- 50 Όσον αφορά το πρώτο στάδιο της εξετάσεως που πρέπει να πραγματοποιήσει ο εθνικός δικαστής, από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 1 και 3 της οδηγίας προκύπτει ότι η οδηγία αυτή εφαρμόζεται σε κάθε καταχρηστική ρήτρα περί απονομής αποκλειστικής κατά τόπον αρμοδιότητας περιλαμβανόμενη σε σύμβαση συναφθείσα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή και η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης.
- 51 Επομένως, προς εξασφάλιση της επιδιωκόμενης από τον νομοθέτη της Ένωσης προστασίας των καταναλωτών, ο εθνικός δικαστής πρέπει, σε όλες τις περιπτώσεις και ανεξαρτήτως περιεχομένου των κανόνων του εσωτερικού δικαίου, να καθορίζει κατά πόσον η επίμαχη ρήτρα αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή.

- 52 Όσον αφορά το δεύτερο στάδιο της εξετάσεως που πρέπει να πραγματοποιήσει ο εθνικός δικαστής, διαπιστώνεται ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη συμβατική ρήτρα προβλέπει, όπως επισήμανε και το αιτούν δικαστήριο, την αποκλειστική κατά τόπον αρμοδιότητα ενός δικαστηρίου που δεν είναι το δικαστήριο στην περιφέρεια του οποίου έχει τη διαμονή του ο εναγόμενος ούτε εκείνο στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται η έδρα του ενάγοντος, αλλά δικαστήριο που βρίσκεται εγγύς της έδρας του ενάγοντος τόσο γεωγραφικώς όσο και από απόψεως δυνατοτήτων μεταφοράς.
- 53 Όσον αφορά ρήτρα περιλαμβανόμενη σε σύμβαση συναπτόμενη μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως και η οποία απονέμει αποκλειστική αρμοδιότητα στο δικαστήριο στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται η έδρα του επαγγελματία, το Δικαστήριο έκρινε, με τη σκέψη 24 της προπαρατεθείσας αποφάσεως *Océano Grupo Editorial και Salvat Editores*, ότι πρέπει να θεωρείται καταχρηστική υπό την έννοια του άρθρου 3 της οδηγίας, στο μέτρο που δημιουργεί, παρά την απαίτηση καλής πίστεως, σημαντική ανισορροπία, εις βάρος του καταναλωτή, μεταξύ των εκ της συμβάσεως δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων.
- 54 Επισημαίνεται ότι η ρήτρα επί της οποίας καλείται να αποφανθεί ο εθνικός δικαστής εν προκειμένω, ακριβώς όπως μια ρήτρα η οποία έχει ως αντικείμενο την απονομή αρμοδιότητας, για όλες τις διαφορές εκ της συμβάσεως, στο δικαστήριο στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται η έδρα του επαγγελματία, επιβάλλει στον καταναλωτή την υποχρέωση να υπαχθεί στην αποκλειστική αρμοδιότητα δικαστηρίου το οποίο μπορεί να είναι απομακρυσμένο από τον τόπο της κατοικίας του, πράγμα το οποίο μπορεί να καταστήσει δυσχερέστερη την παράστασή του ενώπιον του δικαστηρίου αυτού. Στην περίπτωση διαφορών που αφορούν περιορισμένα ποσά, τα έξοδα που απαιτούνται για την παράσταση του καταναλωτή μπορεί να τον αποθαρρύνουν και να τον οδηγήσουν σε παραίτηση από την άσκηση ένδικης προσφυγής ή από την υπεράσπισή του. Ως εκ τούτου, μια τέτοια ρήτρα εμπίπτει στην κατηγορία των ρητρών που έχουν ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα τη ματαίωση ή την παρεμπόδιση της ασκήσεως ενδίκων προσφυγών από τον καταναλωτή, κατηγορία που προβλέπεται στο σημείο 1, στοιχείο π, του παραρτήματος της οδηγίας (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Océano Grupo Editorial και Salvat Editores*, σκέψη 22).

- 55 Επιπλέον, μια τέτοια ρήτρα περί παρεκτάσεως αρμοδιότητας παρέχει στον επαγγελματία τη δυνατότητα να συγκεντρώνει το σύνολο των διαφορών που αφορούν την επαγγελματική του δραστηριότητα σε ένα μοναδικό δικαστήριο που δεν είναι εκείνο του τόπου διαμονής του καταναλωτή, πράγμα το οποίο διευκολύνει την παράστασή του ενώπιον του δικαστηρίου καθιστώντας τη συγχρόνως λιγότερο δαπανηρή (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Océano Grupo Editorial και Salvat Editores*, σκέψη 23).
- 56 Επομένως, η απάντηση που πρέπει να δοθεί στο τρίτο ερώτημα που υποβλήθηκε συμπληρωματικώς είναι ότι ο εθνικός δικαστής οφείλει να διατάσσει αυτεπαγγέλτως τη διεξαγωγή αποδείξεων προκειμένου να εξακριβώσει αν μια ρήτρα περί απονομής αποκλειστικής κατά τόπον αρμοδιότητας που περιλαμβάνεται σε σύμβαση αποτελούσα αντικείμενο διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί, και η οποία έχει συναφθεί μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, να εκτιμά αυτεπαγγέλτως τον ενδεχόμενος καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας που αφορά την κατά τόπον αρμοδιότητα δικαστηρίου.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 57 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 23, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν απαγορεύει διάταξη του εθνικού δικαίου που προβλέπει ότι το δικαστήριο που κινεί διαδικασία εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως ταυτόχρονα γνωστοποιεί, αυτεπαγγέλτως, την κίνηση της διαδικασίας αυτής στον Υπουργό Δικαιοσύνης.

- 2) Το άρθρο 267 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου αφορά τόσο την ερμηνεία της έννοιας «καταχρηστική ρήτρα» του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές και του παραρτήματός της, όσο και τα κριτήρια που ο εθνικός δικαστής μπορεί ή πρέπει να εφαρμόζει κατά την εξέταση συμβατικής ρήτρας υπό το πρίσμα των διατάξεων της οδηγίας, εξυπακουμένου ότι αποκείται στον εν λόγω δικαστή να αποφαινεται, λαμβάνοντας υπόψη τα κριτήρια αυτά, επί του συγκεκριμένου χαρακτηρισμού συμβατικής ρήτρας βάσει των περιστάσεων που προσιδιάζουν σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.
- 3) Ο εθνικός δικαστής οφείλει να διατάσσει αυτεπαγγέλτως τη διεξαγωγή αποδείξεων προκειμένου να εξακριβώσει αν μια ρήτρα περί απονομής αποκλειστικής κατά τόπον αρμοδιότητας που περιλαμβάνεται σε σύμβαση αποτελούσα αντικείμενο διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί, και η οποία έχει συναφθεί μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/13 και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, να εκτιμά αυτεπαγγέλτως τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας που αφορά την κατά τόπον αρμοδιότητα δικαστηρίου.

(υπογραφές)